

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI  
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỀU SỐ**

## **LÊ THU HOÀN**

**GIA ĐÌNH TRUYỀN THÔNG CỦA NGƯỜI  
DAO Ở THÔN HỢP NHẤT, XÃ BA VÌ, HUYỆN BA  
VÌ TỈNH HÀ TÂY VỚI VIỆC XÂY DỰNG GIA  
ĐÌNH VĂN HÓA MỚI HIỆN NAY**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỦ NHÂN VĂN HÓA  
CHUYÊN NGÀNH VĂN HÓA DÂN TỘC THIỀU SỐ  
MÃ SỐ: 608**

**Hướng dẫn thực hiện: TS. TRẦN BÌNH**

**Hà Nội, 2008**

## LỜI CẢM ƠN

*Để hoàn thành khoá luận này chúng tôi đã nhận được sự giúp đỡ tận tình của Phòng Văn hoá - Thông tin huyện Ba Vì, Đảng uỷ, Ủy ban Nhân dân, các đoàn thể, ban ngành và bà con người Dao Quản Chết ở thôn Hợp Nhất, xã Ba Vì, huyện Ba Vì, tỉnh Hà Tây, các thầy cô giáo Khoa Văn hoá dân tộc thiểu số, TS. Trần Bình, nhân đây chúng tôi xin gửi tới tất cả lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất. Chúng tôi mong nhận được những ý kiến đóng góp quý báu của tất cả mọi người đã và đang quan tâm đến người Dao ở Ba Vì.*

*Một lần nữa chúng tôi xin chân thành cảm ơn!*

**Lê Thu Hoàn**

# MỤC LỤC

## MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài	4
2. Lịch sử nghiên cứu	5
3. Mục đích nghiên cứu	6
4. Phương pháp nghiên cứu	7
5. Địa bàn nghiên cứu	7
6. Đóng góp của khoá luận	7
7. Nội dung và bối cảnh của khoá luận	8

### Chương 1

#### KHÁI QUÁT VỀ TỰ NHIÊN, XÃ HỘI VÀ NGƯỜI DAO Ở HỢP NHẤT

1.1. Đặc điểm tự nhiên	9
1.2. Đặc điểm xã hội	10
1.3. Khái quát về người Dao ở Hợp Nhất	10

### Chương 2

#### GIA ĐÌNH TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO Ở HỢP NHẤT, BA VÌ

2.1. Loại hình, qui mô, cấu trúc gia đình	20
2.2. Các mối quan hệ trong gia đình truyền thống của người Dao ở Hợp Nhất	23
2.3. Quan hệ giữa gia đình với cộng đồng	38
2.4. Giáo dục gia đình	43

### Chương 3

#### ẢNH HƯỞNG CỦA CÁC YẾU TỐ TRUYỀN THỐNG TRONG GIA ĐÌNH NGƯỜI DAO VỚI VIỆC XÂY DỰNG GIA ĐÌNH VĂN HÓA

##### Ở HỢP NHẤT, XÃ BA VÌ HIỆN NAY

3.1. Nội dung xây dựng gia đình văn hóa hiện nay	54
3.2. Những biến đổi trong gia đình người Dao ở Hợp Nhất, Ba Vì hiện nay	57
3.3. Những ảnh hưởng từ các yếu tố truyền thống trong gia đình người Dao với việc xây dựng gia đình văn hóa hiện nay ở Hợp Nhất	59

### KẾT LUẬN

### TÀI LIỆU THAM KHẢO

### PHỤ LỤC

71

73

# MỞ ĐẦU

## 1. Lý do chọn đề tài

Văn hóa xã hội là một trong các bộ phận cấu thành văn hóa của tộc người. Gia đình là một trong các thành tố quan trọng của xã hội. Nghiên cứu gia đình truyền thống là một trong những nhiệm vụ nghiên cứu quan trọng hàng đầu của việc tìm hiểu, nghiên cứu xã hội truyền thống của các tộc người. Bởi thế, muốn tìm hiểu, nghiên cứu về người Dao ở Ba Vì không thể không tìm hiểu, nghiên cứu gia đình và gia đình truyền thống của họ và các tác động của nó với cuộc sống xã hội hiện tại.

Cộng đồng người Dao là một dân tộc có nền văn hóa với truyền thống lâu đời, và tương đối độc đáo. Họ có dân số đông vào hàng thứ 9 so với các dân tộc trong cả nước, với nhiều nhóm khác nhau, cư trú phân tán ở nhiều địa phương miền núi khắp cả nước. Điều đó đã hình thành sự đa dạng, nhiều sắc màu địa phương trong văn hóa Dao ở Việt Nam. Xã Ba Vì, huyện Ba Vì, tỉnh Hà Tây là địa bàn duy nhất trong tỉnh Hà Tây có người Dao sinh sống. Tuy vậy, việc tìm hiểu, nghiên cứu về người Dao ở Ba Vì cũng như gia đình truyền thống của họ, đến nay vẫn ít được chú ý. Mặt khác, với bối cảnh cuộc sống hiện nay, tác động của kinh tế thị trường quá mạnh mẽ đối với các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có cả văn hóa tộc người, nếp sống truyền thống của các gia đình. Không chỉ văn hóa tộc người phải biến đổi để thích ứng, mà nếp sống gia đình cũng phải thay đổi để thích ứng với bối cảnh sống hoàn toàn mới. Làm thế nào để bảo tồn được các yếu tố truyền thống có giá trị đích thực, khai thác được nó, vận dụng được nó trong công cuộc xây dựng đời sống mới hiện nay; làm thế nào để có cách hạn chế ảnh hưởng của các yếu tố tiêu cực, lạc hậu,... đối với việc xây dựng nếp sống văn hóa mới hiện nay,...đó là những đòi hỏi từ khoa học và thực tiễn đối với việc điều tra, nghiên cứu về gia đình truyền thống của người Dao ở Ba Vì, Hà Tây hiện nay.

Với những lý do trên, chúng tôi mạnh dạn chọn *Gia đình truyền thống của người Dao ở thôn Hợp Nhất, xã Ba Vì, huyện Ba Vì, tỉnh Hà Tây với việc xây dựng gia đình văn hóa mới hiện nay* làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

## 2. Lịch sử nghiên cứu

Dao là dân tộc có dân số tương đối đông, có nền văn hoá độc đáo vì vậy có khá nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu, tìm hiểu đến họ. Các công trình đáng kể đề cập về người Dao có thể kể:

*Người Dao ở Việt Nam* của Bế Viết Đẳng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến (1971). Đây là công trình nghiên cứu cơ bản, toàn diện về người Dao. Những hình thái kinh tế, sinh hoạt vật chất, sinh hoạt xã hội, sinh hoạt tinh thần và những biến đổi mới trong đời sống, sinh hoạt của người Dao từ sau Cách mạng tháng 8 năm 1945,... đã được các tác giả đề cập tương đối cụ thể chi tiết trong công trình này. Trong phần gia đình, các tác giả đã giới thiệu về quy mô, tính chất gia đình, quan niệm về sinh con và quan hệ giữa các thành viên trong gia đình người Dao. Có thể nói đây là công trình có quy mô khá nhất từ trước tới nay về người Dao.

*Các dân tộc thiểu số ở Tuyên Quang* của Hà Văn Viên, Hà Văn Phụng (1972). Bên cạnh việc giới thiệu tổng thể các dân tộc thiểu số ở Tuyên Quang, các tác giả còn cung cấp cho người đọc những nét cơ bản về các nhóm người Dao ở Tuyên Quang, từ sự phân bố, cách tổ chức thôn bản, phong tục tập quán trong hôn nhân, cho đến tang ma, cấp sắc và cúng Bàn Vương... của họ.

*Sự phát triển của người Dao, hiện tại và tương lai* (Kỉ yếu hội thảo Quốc tế về người Dao, Thái Nguyên, 2004). Đây là công trình đề cập đến mọi mặt trong đời sống người Dao ở Việt Nam, trong đó có người Dao ở Ba Vì. Nghiên cứu về gia đình của họ có thể kể đến các bài: *Tục tang ma của người Dao Thanh Phán ở Quảng Ninh* (Vi Văn An); *Một số kiêng kị liên quan đến sinh đẻ, chăm sóc trẻ sơ sinh của người Dao Tả Pan và Dao áo dài ở Hà Giang* (Hoàng Lương); *Nghi lễ ma chay của người Dao Tiên ở Cao Bằng* (Lý Thành Sơn);...

*Tục ngữ, câu đố dân tộc Dao ở Lào Cai* của Trần Hữu Sơn (1999). Cuốn sách đã cung cấp hệ thống câu đố, tục ngữ của các nhóm Dao sinh sống ở Lào Cai.

*Văn hóa truyền thống của người Dao ở Hà Giang* của tập thể tác giả do Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý chủ biên (1999) là công trình đề cập khá đầy đủ các thành tố văn hóa truyền thống của các nhóm Dao ở Hà Giang.

*Lẽ cáp sắc của người Dao Lô Gang ở Lạng Sơn* của Phan Ngọc Khuê, giúp người đọc có thêm kiến thức về một trong những nghi thức quan trọng nhất đối với đời người của đàn ông dân tộc Dao.

Ngoài ra, văn hóa Dao còn được đề cập đến trong rất nhiều luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, khoá luận tốt nghiệp đại học thuộc các cơ sở đào tạo về Dân tộc học, Văn hóa học và Quản lý dân tộc,... Cũng bàn về văn hóa Dao, còn có rất nhiều công trình nghiên cứu được đăng tải trên các tạp chí khoa học chuyên ngành.

Nhìn chung, các công trình về người Dao đã được công bố, đã cung cấp cho chúng ta một cái nhìn toàn diện về bức tranh đa sắc màu của văn hóa người Dao. Nó đã trở thành nguồn cứ liệu khoa học quý báu đối với các nhà nghiên cứu và quản lý xã hội.

Tuy thế, nghiên cứu về người Dao ở Ba Vì, cũng như gia đình truyền thống của họ đến nay vẫn ít được quan tâm. Chúng tôi hy vọng, với nghiên cứu này sẽ phần nào khép lấp những thiếu hụt về tư liệu trong bức tranh chung về người Dao ở Ba Vì, Hà Tây.

### **3. Mục đích nghiên cứu**

Giới thiệu một cách có hệ thống về gia đình truyền thống, tìm ra những đặc thù riêng trong gia đình người Dao ở Hà Tây.

Phát hiện những giá trị tốt đẹp trong gia đình, khai thác, vận dụng trong xây dựng gia đình văn hóa mới hiện nay.

### **4. Phương pháp nghiên cứu**

Trong quá trình thực hiện tiểu luận này chúng tôi tuyệt đối tuân thủ quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối lãnh đạo của Đảng, Nhà nước về dân tộc, văn hóa, xã hội... Việc tìm hiểu *Gia đình truyền thống* của

*người Dao ở Hợp nhát, Ba Vì, Hà Tây và ảnh hưởng của nó hiện nay* trong khóa luận này nhất nhất tuân thủ những quan điểm của phương pháp duy vật lịch sử.

Dân tộc học điền dã là phương pháp chủ đạo được sử dụng để hoàn thành khóa luận này. Bằng các kỹ thuật phỏng vấn, quan sát, ghi âm, chụp ảnh... thông qua các đợt điền dã tại Ba Vì, Hà Tây để tìm hiểu gia đình truyền thống, các nếp sống trong gia đình truyền thống của người Dao và ảnh hưởng của nó với xã hội hiện nay,...

Phương pháp nghiên cứu thư tịch cũng được chúng tôi chú trọng nhằm kế thừa các kết quả nghiên cứu của các học giả đi trước phục vụ cho việc hoàn thành khóa luận này.

Để xử lý tư liệu, biên soạn báo cáo, các phương pháp phân tích, thống kê, so sánh cũng được chúng tôi sử dụng trong khi thực hiện khóa luận.

## **5. Địa bàn, đối tượng nghiên cứu**

Địa bàn điều tra, nghiên cứu của khóa luận là thôn Hợp Nhất của người Dao ở xã Ba Vì, huyện Ba Vì, tỉnh Hà Tây.

Đối tượng nghiên cứu của khóa luận là cộng đồng người Dao, văn hóa Dao, gia đình truyền thống và các nếp sống truyền thống trong gia đình người Dao ở Ba Vì, Hà Tây.

## **6. Đóng góp của khóa luận**

Khoa luận là công trình nghiên cứu đầu tiên đi sâu nghiên cứu lĩnh vực gia đình truyền thống người Dao ở Ba Vì. Nó sẽ góp phần bổ sung tư liệu nghiên cứu về người Dao, cũng như tư liệu về văn hóa gia đình của người Dao ở Ba Vì, Hà Tây.

Khoa luận sẽ là cơ sở, tài liệu cho các nhà quản lý dân tộc, quản lý văn hóa,... tham khảo trong quá trình quản lý, tác nghiệp tại đại phương.

## **7. Nội dung và bối cảnh của khóa luận**

Ngoài phần *Mở đầu* (6 trang), *Kết luận* (5 trang) và *Phụ lục* (25 trang), nội dung của khóa luận được trình bày trong 3 chương:

Chương 1: *Khái quát về tự nhiên, xã hội và người Dao ở Hợp Nhát, Ba Vì* (11 trang)

Chương 2: *Gia đình truyền thống của người Dao ở Hợp Nhát, Ba Vì* (36 trang)

Chương 3: *Ảnh hưởng của các yếu tố truyền thống trong gia đình người Dao với việc xây dựng gia đình văn hóa ở Hợp Nhát, xã Ba Vì hiện nay* (13 trang).

## TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình. *Tập quán mưu sinh của các dân tộc thiểu số ở Đông Bắc Việt Nam*, Nhà xuất bản Phương Đông, TP. Hồ Chí Minh, 2005.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (1982), *Văn kiện đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ V* Đảng Cộng sản Việt Nam, Nhà xuất bản Sự thật, HN.
3. Bế Viết Đẳng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung. *Người Dao ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1997.
4. Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (Chủ biên). *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1999.
5. Phạm Quang Hoan, Lý Thành Sơn, Hoàng Thanh Lịch, Vũ Quốc Khanh. *Người Dao ở Việt nam*, Nxb Thông tấn, H, 2007.
6. Diệp Đình Hoa. *Người Dao ở Trung Quốc*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 2002.
7. Vũ Ngọc Khanh. *Tín ngưỡng dân gian Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2001.
8. Phạm Ngọc Khuê. *Lẽ cấp sắc của người Dao Lô Giang ở Lạng Sơn*, Nhà xuất bản Văn hoá - Thông tin, Hà Nội, 2003.
9. Lã Văn Lô, Nguyễn Hữu Thấu, Mai Văn Trí, Ngọc Anh, Mạc Như Đường. *Các dân tộc thiểu số ở việt nam*, Nhà xuất bản Văn hoá - Thông tin, HN, 1959.
10. Hoàng Lương. *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc*, Trường đại học Văn hóa Hà Nội, Hà Nội, 2005.
11. Chu Thái Sơn. *Người Dao*, Nhà xuất bản Trẻ, TP.Hồ Chí Minh, 2004.
12. Nông Quốc Tuấn. *Trang phục cổ truyền của người Dao ở Việt nam*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2003.

- 13.Nguyễn Khắc Tụng, Nguyễn Anh Cường. *Trang phục cổ truyền của người Dao ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 2004.
- 14.Nguyễn Quang Vinh. *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1998.
- 15.Sở văn hoá thông tin Hà Tây. *Địa chí Hà Tây*, Nhà xuất bản Hà Tây, Hà Đông, 1999.